

Sprawozdanie z konferencji popularnonaukowej pt. „Policjanci z lat 1918–1956 w źródłach archiwalnych i wspomnieniach” (w ramach cyklu „Spotkania ze źródłem archiwalnym”), Kielce, 23 czerwca 2021 roku

W dniu 23 czerwca 2021 r. w Archiwum Państwowym w Kielcach w ramach cyklu „Spotkań ze źródłem archiwalnym” odbyła się konferencja zatytułowana: „Policjanci z lat 1918–1956 w źródłach archiwalnych i wspomnieniach”. Z uwagi na obowiązujące obostrzenia związane z zapobieganiem rozprzestrzenianiu się wirusa COVID-19 spotkanie odbyło się w formule hybrydowej i było transmitowane za pośrednictwem kanału YouTube.

Spotkaniu towarzyszyły trzy wystawy: „Pamiętki po policjancie Zygmuncie Bitnerze”, autorstwa Roberta Bitnera – prezentowana w formie stacjonarnej w siedzibie Archiwum Państwowego w Kielcach, „Policja w stylu retro”, wystawa przygotowana przez Agnieszkę Włodarczyk-Mazurek i Krzysztofa Karbownika z Muzeum Wsi Kieleckiej, dostępna na stronie <https://www.kielce.ap.gov.pl/>, oraz „Policja Państwowa w świetle materiałów archiwalnych z zasobu Archiwum Państwowego w Kielcach”, opracowana przez Łukasza Gulдона, Michała Kubereę i Konrada Maja (Archiwum Państwowe w Kielcach) – prezentowana stacjonarnie w siedzibie Archiwum Państwowego w Kielcach oraz online na stronie <https://www.kielce.ap.gov.pl/>.

Po otwarciu obrad przez Wiesławę Rutkowską – Dyrektorkę Archiwum Państwowego w Kielcach oraz dr. hab. prof. UJK Jerzego Gapysa – Dyrektora Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach rozpoczęła się część pierwsza, moderatorem której była Wiesława Rutkowska.

Jako pierwszy głos zabrał dr Dariusz Buras z Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. E. Lipińskiego w Kielcach. Wygłosił on wykład pt. *W służbie i poza służbą. Postawy etyczne policjantów w Drugiej Rzeczypospolitej na przykładzie woj. kieleckiego*. Autor omówił cechy osobowe, jakie musiał posiadać kandydat do służby, oraz wzorce, jakich musiał przestrzegać podczas służby i utrwalania polskiej niepodległości. Przedstawiony został sposób radzenia sobie z niezdyscyplinowanymi policjantami wraz ze sposobem nagradzania za nienaganną służbę. Referent zaakcentował szacunek do munduru, który przejawiał się m.in. etycznym i profesjonalnym postępowaniem w pracy i w życiu prywatnym.

Szczególnie ważny w tym kontekście był dobór partnerek życiowych funkcjonariuszy, na co zwracali uwagę przełożeni.

Kolejny referat, pt. *Noc okupacji: być funkcjonariuszem Rzeszy czy obywatelem Rzeczypospolitej?*, wygłosił dr Maciej Korcuć z Instytutu Pamięci Narodowej i Akademii Ignatianum w Krakowie. Przedstawił on problem dotyczący służby polskich funkcjonariuszy podczas okupacji w policji granatowej. Omówił różnice pomiędzy Policją Państwową II Rzeczypospolitej a narzuconą przez okupanta niemieckiego *Polnische Polizei im Generalgouvernement*. Referent zaakcentował fakt, że żydowska służba porządkowa i policja ukraińska były formacjami dobrowolnymi, natomiast nabór do policji granatowej był przymusowy. Autor zaprezentował postawy związane z gorliwością, karnością i posłuszeństwem granatowych policjantów wobec władz okupacyjnych. Uwidoczniał też tragizm sytuacji, w jakiej znaleźli się funkcjonariusze, oraz przykłady bohaterskich działań policjantów granatowych, którzy z narażeniem życia prowadzili działalność niepodległościową, np. Franciszek Banaś czy Tadeusz Krasnodębski.

Kolejny prelegent, Piotr Pawłowski z Archiwum Państwowego w Kielcach, Oddział w Sandomierzu z powodów osobistych nie mógł uczestniczyć w obradach. Referat pt. *Działalność organów bezpieczeństwa i porządku publicznego od momentu odzyskania niepodległości do chwili powołania Policji Państwowej na przykładzie miasta Sandomierz* przedstawił Piotr Sławiński, pracownik Oddziału Archiwum w Sandomierzu. W referacie zaprezentowane zostały poszczególne etapy tworzenia się polskiej administracji po odzyskaniu niepodległości, w tym tworzenie się Policji Państwowej. Scharakteryzował zadania, jakie stały przed nowo utworzoną formacją, jak i problemy, z jakimi musiała się zmierzyć. Przedstawił również strukturę organizacyjną i kadrową policji wraz z omówieniem umundurowania i uzbrojenia.

Jarosław Olbrychowski reprezentujący „Rodzinę Policijną 1939 r. w Łodzi” przedstawił referat pt. *Powstanie jednej z pierwszych w Polsce służb porządkowych*. Podczas wystąpienia przybliżył sylwetki osób, które miały kluczowy wpływ na tworzenie Policji Państwowej. Omówił ich zasługi oraz dalsze losy, w tym obecne upamiętnienia dotyczące tych osób. Szczególnie podkreślił bieżące zadania, jakie realizowane są obecnie w celu upamiętniania i przywracania pamięci o funkcjonariuszach Policji Państwowej z okresu II Rzeczypospolitej.

Ostatnim prelegentem części pierwszej był dr Bartłomiej Bydoń z Muzeum Katyńskiego, który wygłosił wykład połączony z prezentacją multimedialną pt. *Historie odkryte na nowo... rzecz o zbiorach archiwalnych Muzeum Katyńskiego*. Przedstawione zostały działania, jakie realizuje Muzeum Katyńskie w celu przywracania pamięci o pomordowanych w miejscach masowych straceń na Wschodzie. Prelegent omówił sposób pracy z pamiątkami odnalezionymi w „dołach śmierci”: na podstawie niezwykle żmudnej pracy badaczom udaje się często

odczytać odnalezione notatki, zapiski, listy i przypisać je do konkretnych osób, a co się z tym wiąże, przywrócić o tych osobach pamięć.

Zakończeniu części pierwszej towarzyszyła dyskusja na temat wygłoszonych referatów. Na pytania dotyczące działalności edukacyjnej, w tym organizowanych Ogólnopolskich Warsztatów Edukacyjnych OKM (Ostaszów, Kalinin, Miednoje) 1940 r., odpowiadał Jarosław Olbrychowski z „Rodziny Policyjnej 1939 r. w Łodzi”. Podczas dyskusji przedstawiciel Instytutu Pamięci Narodowej, dr Maciej Korkuć, zapewnił o pomocy w sprawie godnego upamiętnienia miejsc pochówku osób zasłużonych. Pani Anna Sikora z „Rodziny Policyjnej 1939 r. w Krakowie” wygłosiła niezwykle wzruszające podziękowania skierowane w stronę dr. Macieja Korkucia za upamiętnienie i wspomnienie jej ojca Franciszka Banasia, który jako funkcjonariusz policji granatowej prowadził aktywną działalność niepodległościową w ramach Armii Krajowej i ratował Żydów z getta krakowskiego. Podczas dyskusji głos zabrał również kierownik Muzeum Katyńskiego (Oddział Martyrologiczny Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie) Sławomir Frątczak.

Po krótkiej przerwie rozpoczęła się część druga. Jej moderatorem była dr hab. Edyta Majcher-Ociesa z Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Pierwszym wystąpieniem części drugiej była prelekcja połączona z prezentacją multimedialną Grażyny Szkonter z „Rodziny Policyjnej 1939 r. w Kielcach”, która zaprezentowała referat pt. *Losy przodownika Policji Państwowej Piotra Książka*. Przedstawiła życiorys Piotra Książka, począwszy od jego urodzenia w małej świętokrzyskiej wsi Bardo, poprzez okres szkolny, kształtowanie jego postawy patriotycznej, służbę w wojsku, działalność społeczną w środowisku wiejskim oraz jego dążenie do poszerzania swojej wiedzy. Omówiła cały okres służby w Policji Państwowej, po aresztowanie 17 września 1939 r. przez Armię Czerwoną i śmierć w Kalininie.

Autorem kolejnej prelekcji był Michał Chlipała z Katedry Historii Medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego-Collegium Medicum, który online zaprezentował swój referat połączony z prezentacją multimedialną pt. *Policjanci pomordowani na terenie KL Płaszów w źródłach archiwalnych*. Prelegent omówił funkcjonowanie obozu KL Płaszów, ze szczególnym uwzględnieniem rozstrzelanych w tym obozie funkcjonariuszy policji granatowej. Zaprezentował biogramy rozstrzelanych policjantów, przedstawił przebieg śledztwa w sprawie wykrycia sprawców zbrodni. Ważną częścią wystąpienia była prezentacja pomnika, który stanął na terenie KL Płaszów w celu upamiętnienia poległych funkcjonariuszy.

Na zakończenie części drugiej za pośrednictwem łączy online swoje wystąpienie zaprezentowali Ewa Wójcicka i Piotr Rogowski z Instytutu Pamięci Narodowej z Warszawy, którzy przedstawili referat pt. *Szkoła policyjna dla Polnische*

Polizei w Nowym Sączu (1941–1944). Szczegółowo zaprezentowana została geneza utworzenia szkoły, sposób funkcjonowania oraz zasady naboru i szkolenia funkcjonariuszy. Ze względu na znaczną śmiertelność wśród policjantów okupant niemiecki postanowił przygotować do służby osoby niezwiązane z przedwojenną policją, często bez podstawowego wyszkolenia wojskowego. Podczas nauki zwracano szczególną uwagę na znajomość języka niemieckiego. Referenci zaakcentowali szczupłość źródeł dotyczących funkcjonowania tego rodzaju placówek.

Po zaprezentowaniu się wszystkich prelegentów części drugiej rozpoczęła się dyskusja. Na pytania dotyczące liczby policjantów pochowanych na KL Płaszów odpowiadał Michał Chlipała, natomiast na temat funkcjonowania szkoły policyjnej w Nowym Sączu odpowiadał Piotr Rogowski z IPN Warszawa. Pytania dotyczyły narodowości słuchaczy i możliwości nieukończenia kursu.

Moderatorem części trzeciej był dr hab. prof. UJK Jerzy Gapys z Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Część trzecią rozpoczęło wystąpienie Anny Sikory z „Rodziny Policyjnej 1939 r. w Krakowie”, która zaprezentowała wykład połączony z prezentacją multimedialną pt. *O pomniku Policjantów II RP – Żołnierzy Związku Walki Zbrojnej/Armii Krajowej w Krakowie (2006–2012). Dlaczego powstał na terenie byłego obozu KL Płaszów?* Pani Anna Sikora jest córką wspomnianego już wcześniej Franciszka Banasia, funkcjonariusza Policji Państwowej. Z jej inicjatywy stanął na terenie obozu KL Płaszów pomnik upamiętniający rozstrzelanych w tym miejscu funkcjonariuszy policji granatowej, którzy współpracowali z ruchem oporu i prowadzili aktywną działalność niepodległościową. Podczas niezwykle emocjonującego wystąpienia wybrzmiał apel o pamięć dla poległych bohaterskich policjantów, którzy dochowali wierności wartościom promowanym przez II Rzeczypospolitą.

Kolejnym wystąpieniem był wykład rodzeństwa – Wiesławy August i Zbigniewa Krasnodębskiego z Warszawy. Jako dzieci funkcjonariusza Policji Państwowej przedstawili temat *Losy policyjne Tadeusza Krasnodębskiego oczami najbliższych*. Na podstawie wspomnień przedstawiona została postać Tadeusza Krasnodębskiego, który w okresie II Rzeczypospolitej był funkcjonariuszem Policji Państwowej, po rozpoczęciu wojny został wzięty do niewoli przez Armię Czerwoną, skąd uciekł i wstąpił do Związku Walki Zbrojnej. Na polecenie organizacji wstąpił do policji granatowej, będąc równocześnie dowódcą plutonu AK. Jako policjant prowadził działania konspiracyjne. Przed zakończeniem wojny przeszedł całkowicie do konspiracji. Przedstawione zostały również jego losy powojenne. Został aresztowany, następnie odbity z więzienia i przez wiele lat musiał się ukrywać na Ziemiach Odzyskanych, gdyż wydany został na niego wyrok śmierci. Dopiero po latach proces został ponowiony i Krasnodębski został uniewinniony. Historia została przedstawiona w niezwykle ciekawy sposób,

z perspektywy małych dzieci, które przez lata tęskniły za ojcem i nie do końca rozumiały, co się z nim dzieje.

Kolejny referat połączony z prezentacją multimedialną, pt. *Losy funkcjonariusza Policji Państwowej Zygmunta Bitnera*, zaprezentowany został przez Roberta Bitnera. Referent przedstawił losy swojego dziadka z perspektywy wspomnień rodzinnych oraz dokumentacji archiwalnej. Przedstawiony został jego biogram, służba w policji w czasie II Rzeczypospolitej, następnie podczas okupacji jako policjant granatowy. Z uwagi na swoją patriotyczną postawę prowadził działalność niepodległościową i związał się z ruchem oporu w Skarżysku-Kamiennej. Po wojnie został aresztowany i był represjonowany.

Ostatnim wystąpieniem części trzeciej był referat dr hab. Edyty Majcher-Ociesz z Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, pt. *Bolesław Lipowski we wspomnieniach córki Teresy Rudzkiej-Bednawskiej*. Przedstawiona została sylwetka Bolesława Lipowskiego, który w czasie II Rzeczypospolitej był policjantem i pełnił służbę w Warszawie. W czasie okupacji został komendantem posterunku policji w Gowarczowie. W 1942 r. doszło do napadu na ten posterunek, w wyniku którego zginął Lipowski, a ranna została jego córka. Śmierć ojca na oczach dziecka miała olbrzymi wpływ na dalsze jej życie, któremu towarzyszyło pytanie, kto był sprawcą tej zbrodni i dlaczego do niej doszło? Istotną częścią tej historii było udowodnienie, iż Lipowski zginął niesłusznie, a jego służba jako policjanta granatowego nie miała wpływu na jego postawę patriotyczną. On sam współpracował z Armią Krajową.

Było to ostatnie wystąpienie, po którym nastąpiło podsumowanie i zamknięcie obrad przez Wiesławę Rutkowską oraz Jerzego Gapysa.

Warto podkreślić niezwykłą wartość merytoryczną wygłoszonych referatów. Temat funkcjonariuszy Policji Państwowej przedstawiony został nie tylko z perspektywy badań naukowych, ale także na podstawie relacji z rodzinnych więzi i odczuć osób najbliższych. Dzieje policjantów w okresie służby podczas II Rzeczypospolitej, II wojny światowej i w okresie powojennym nadal znajdują się w kręgu zainteresowań licznych historyków. W tych trzech tak różnych okresach żyli i pracowali ci sami funkcjonariusze, którzy borykali się jednak z innymi problemami w pracy i życiu codziennym. Należy zaakcentować trudności w badaniu tego zagadnienia ze względu na szczupłość źródeł, z których znaczna część została wytworzona przez instytucje represyjne i nieżyczliwe funkcjonariuszom. Organizatorzy planują wydanie publikacji pokonferencyjnej.

KONRAD MAJ

ORCID: 0000 0001 8982 8725

Archiwum Państwowe w Kielcach